

پیامدهای دگرگونی شیوه زندگی در معماری داخلی*

مورد کاوی خانه‌های قاجار و پهلوی اول شهر تبریز

لیلا صفری اصل^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

چکیده

مفهوم شیوه زندگی بطور کلی و عام، مجموعه‌ای جامع و منسجم است که در بطن خود، مولفه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را می‌پروراند و در شکل‌گیری الگوهای رفتاری، گرایش‌های ذهنی و فضای زندگی افراد جامعه تاثیر عمیقی دارد. به‌علت دگرگونی‌های اساسی در ساختار جامعه و شیوه زندگی در طول دوران قاجار و پهلوی اول و پیوند مستقیم و محکمی که میان شیوه زندگی و معماری خانه وجود دارد، در این پژوهش امکان مطالعه و بررسی سیر تاثیر آن بر خانه‌های دوره قاجار و پهلوی اول شهر تبریز فراهم شده است. بنابراین هدف از این پژوهش، بررسی شناخت و تاثیر عوامل موثر جامعه بر روند تغییرات شیوه زندگی و به تبع آن بر الگوهای معماری خانه‌ها و تحلیل و تشریح چگونگی تغییرات بوده است. بدین ترتیب به روش توصیفی-تفسیری، از طریق مشاهدات میدانی و کتابخانه‌ای، ۴۵ خانه از خانه‌های دوره قاجار و پهلوی اول شهر تبریز که امکان بازدید و جمع‌آوری مدارک وجود داشت، انتخاب شد و بررسی‌های مربوط صورت گرفت. در گام بعدی برای دستیابی به هدف پژوهش، در خانه‌های مورد مطالعه فضاهای (حیاط، ورودی، ایوان، حوض‌خانه، طنبی، کله‌ای و پله) در قالب الگوهای در سه‌نظام کالبدی (محل قرارگیری، انتظام‌شکلی و دسترسی) موردتوجه قرار گرفتند و الگوهای آنها باهم‌دیگر مقایسه شدند. از بررسی یافته‌ها این نتیجه حاصل شد که با وجود تفاوت‌ها و تغییراتی که از اواسط دوره قاجار در خانه‌های تبریز به مرور به وجود آمد، خانه‌های دوره قاجاری پیوند قوی با سنت‌های گذشته دارند و از روحیه واحدی برخوردارند. در واقع می‌توان گفت روند تغییر خانه‌ها از اواخر دوره قاجار و مخصوصاً دوره پهلوی اول به‌علت تغییر حکومت از قاجار به پهلوی و شروع تجدد آفرانه رضاشاه شدت گرفت. این تغییرات ابتدا در پوسته بیرونی خانه‌ها و در جبهه‌های غیر اصلی خانه آشکار و به تدریج به جبهه‌های اصلی خانه و به مولفه‌ها و فضاهای خانه منتقل شد. به عبارت دیگر ابتدا به‌صورت تزیینات در خانه‌ها نمایان و به مرور با حذف بعضی از فضاها صورت گرفت.

واژگان کلیدی: شیوه زندگی، خانه، قاجار، پهلوی اول، تبریز

۱. کارشناس ارشد معماری، گرایش مطالعات معماری ایران، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران

ایمیل نویسنده: Safari.l@ut.ac.ir

* این مقاله برگرفته از رساله ارشد نویسنده با عنوان «بررسی الگوها و ریشه‌های تغییرات خانه‌های تاریخی شهر تبریز در دوره قاجار و پهلوی اول» که در دانشگاه تهران تحت راهنمایی دکتر پیروز حناچی و به مشاوره دکتر سعید خاقانی و دکتر احد نژاد ابراهیمی به انجام رسیده است.